

Zpráva z pilotního ověřování evaluačních nástrojů určených k hodnocení podmínek praktického vyučování na středních odborných školách

Obsah

Úvod	2
1 Popis nástrojů	3
2 Metodologie pilotního ověřování	3
2.1 Popis pilotního ověřování	4
2.2 Charakteristika škol zapojených do pilotního ověřování	5
2.3 Použité metody ověřování nástrojů a analýzy dat	6
3 Zjištění z pilotního ověřování „Checklistů“ – kontrolních seznamů kritérií kvality a podmínek praktického vyučování („Checklisty“)	7
4 Zjištění z pilotního ověřování evaluačního nástroje (EN)	8
Závěr	10
Literatura	11

Národní pedagogický institut České republiky, 2022

Úvod

Praktické vyučování je nedílnou součástí středního odborného vzdělávání a také díky němu mají střední odborné školy možnost reagovat na proměny trhu práce. „Uskutečňuje se ve školách a školských zařízeních“ (školský zákon, 2004, § 65, odst. 1) nebo na pracovištích zaměstnavatelů, konkrétně „na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a uzavřely se školou smlouvu o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání“ (školský zákon, 2004, § 65, odst. 1). Podmínky i rozsah praktického vyučování se liší na školách podle kategorií i oborů vzdělání,¹ ale v základních parametrech jsou podmínky i rozsah praktického vyučování konkretizovány v rámcových vzdělávacích programech (RVP). Nejvyšší míru podobnosti lze vysledovat v RVP oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou (kategorie oborů vzdělání M, L) a v RVP oborů vzdělání ukončených výučním listem (kategorie oborů vzdělání E, H). Naopak podmínky i rozsah praktického vyučování se od těchto kategorií oborů vzdělání výrazně liší v RVP oborů vzdělání bez maturitní zkoušky / výučního listu a ve vzdělávacích programech vyššího odborného vzdělávání.

Kvalitu praktického vyučování pravidelně hodnotí Česká školní inspekce podle souboru kritérií, kterými evaluuje průběh vzdělávání (ČŠI, 2022). Ve školním roce 2021/2022 byly velmi dobře hodnoceny materiálně-technické podmínky pro praktické vyučování i spolupráce škol se zaměstnavateli či profesními svazy, což navštíveným školám umožňuje „realizovat kvalitní výuku v souladu s moderními trendy v odborných oborech“ (Zatloukal et al., 2022, s. 141). Hodnocení kvality průběhu praktického vyučování na navštívených školách vyznívá ve srovnání s hodnocením kvality průběhu teoretického vyučování pozitivně. Na základě hospitační činnosti přímo ve výuce bylo zjištěno, že 91 % praktického vyučování bylo z hlediska organizace dobře promyšleno a dařilo se aktivizovat žáky. Pedagogové poskytovali žákům zpětnou vazbu využitelnou k jejich dalšímu učení, žáci byli zapojováni do hodnocení a práce žáků byla hodnocena podle předem známých kritérií (Zatloukal et al., 2022, s. 120–121).

Za kvalitu praktického vyučování na školách zodpovídají v souladu se školským zákonem (2004, § 57 odst. 2) ředitelé škol a v případě praktického vyučování na reálných pracovištích se kvalita praktického vyučování odvíjí mj. od angažovanosti a možností (materiálních, finančních i lidských zdrojů) zaměstnavatelů zajistit praktické vyučování. Z toho je zřejmé, že kvalita praktického vyučování se na jednotlivých školách liší, a je otázkou, jak kvalitu praktického vyučování monitorovat či hodnotit. V ČR totiž nejsou dostupné evaluační nástroje k monitorování a průběžnému vyhodnocování kvality praktického vyučování.² Vedení školy tedy stojí před otázkou, na základě čeho (jakých údajů či dat) přijímat opatření směřující ke zlepšování kvality, zejména podmínek praktického vyučování (v návaznosti na to i výsledků učení žáků) a jak vyhodnocovat účinnost přijatých opatření (srov. Zatloukal et al., 2022). Na druhou stranu je pravděpodobné, že mnoho škol si vyhodnocuje kvalitu praktického vyučování samostatně v rámci autoevaluace školy.

¹ „Praktické vyučování se člení na odborný výcvik, cvičení, učební praxi a odbornou nebo uměleckou praxi a sportovní přípravu, a to podle jednotlivých oborů vzdělání“ (školský zákon, 2004, § 65, odst. 1).

² Jediným nástrojem z poslední doby je Standard praxe, který byl zpracován v rámci veřejné zakázky Mapování budoucích kompetencí jako součást systémových opatření pro vymezení požadavků trhu práce v projektu realizovaného MPSV Mapování budoucích kompetencí jako součást systémových opatření pro vymezení požadavků trhu práce (Kompetence 4.0), registrační číslo CZ.03.1.54/0.0/0.0/15_122/0010231. Dostupné [98be75bd-a72f-1dfe-a84b-297b27581b51 \(mpps.cz\)](https://mpps.cz). Tento Standard praxe však nemá charakter autoevaluačního nástroje.

S ohledem na výše uvedené bylo cílem pilotáže ověřit dva nástroje k hodnocení podmínek praktického vyučování tak, aby školy měly k dispozici alespoň jeden volně dostupný nástroj, který by si v případě potřeby mohly upravit podle podmínek vzdělávání a evaluace na „své“ škole.

1 Popis nástrojů

Za účelem zlepšování podmínek praktického vyučování byly v NPI ČR v roce 2021 a 2022 vytvořeny dva nástroje, které se v rámci projektu EQAVET pilotně ověřovaly na vybraných středních odborných školách ve druhé polovině roku 2022. Jedná se o tyto nástroje:

- **„Checklist“ – kontrolní seznam kritérií kvality a podmínek praktického vyučování na**

- a) **pracovištích zaměstnavatelů;**

- b) **školních pracovištích.**

První ze zmiňovaných nástrojů byl vytvořen v roce 2021 jako *Standard kvality a podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů* (NPI ČR, 2021). Po dílčích úpravách je tento nástroj zacílen na zhodnocení podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů (NPI ČR, 2022b). Druhý z dokumentů, „Checklist“ – kontrolní seznam kritérií kvality a podmínek praktického vyučování na školních pracovištích (NPI ČR, 2022a), sumarizuje kritéria kvality pro praktické vyučování ve školách a školských zařízeních.

Oba „Checklisty“ – kontrolní seznamy kritérií kvality a podmínek praktického vyučování (dále jen „Checklisty“) by měly být pomůckou a současně vodítkem pro školy i zástupce zaměstnavatelů pro nastavení minimální úrovně podmínek praktického vyučování, kterou musí pracoviště zaměstnavatele i školní pracoviště splňovat v souladu s platnou legislativou, aby na něm mohlo probíhat praktické vyučování žáků středních odborných škol.

- **Evaluační nástroj pro hodnocení podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů a školních pracovištích** (NPI ČR, 2022c).

Tento nástroj vznikl na základě dvou výše zmiňovaných „Checklistů“ (NPI ČR, 2022a, 2022b), které zohledňovaly odlišnosti prostředí, kde může praktické vyučování probíhat. Vzhledem k tomu, že v naprosté většině středních odborných škol se realizuje praktické vyučování na obou typech pracovišť (v reálném pracovním prostředí i na školním pracovišti), byly výchozí dokumenty (NPI ČR, 2021; NPI ČR, 2022a, 2022b) byly sloučeny do jednoho nástroje.

Evaluační nástroj (dále jen EN) je určen k pravidelnému monitorování a vyhodnocování podmínek praktického vyučování, které jsou rozhodující pro získávání výsledků učení žáků během praktického vyučování. Jedná se o „otevřený“ dokument, který provází členy vedení školy (a vedením školy přizvané aktéry) procesem zkvalitňování praktického vyučování s ohledem na podmínky konkrétní školy.

2 Metodologie pilotního ověřování

Vzorek středních odborných škol byl pro účely pilotního ověřování obou evaluačních nástrojů konstruován na základě těchto kritérií:

- zapojení každého kraje;
- pokrytí všech skupin oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou (obory vzdělání kategorie M a L) nebo ukončených výučním listem (obory vzdělání kategorie H a E);
- maximální pestrost zastoupení škol podle zřizovatele;

- různá velikost škol odvozená od počtu nabízených oborů vzdělání (školy s jedním oborem vzdělání v jedné kategorii vzdělání až po školy s několika obory vzdělání v různých kategoriích);
- odhad specifik trhu práce v jednotlivých krajích (předpokládaný počet i velikost spolupracujících zaměstnavatelů);
- předpokládaný zájem školy spolupracovat na zkvalitňování praktického vyučování.

Při výběru škol sehrálo svoji roli i doporučení pracovníků krajských pracovišť NPI ČR a kladné reference o škole. Do vzorku bylo vybráno **38 středních odborných škol a jedna konzervatoř**. Všem 39 ředitelům³ byl na začátku října 2022 zaslán e-mail s popisem procesu pilotního ověřování a byly přiloženy oba evaluační nástroje s pokyny pro vyplnění. Z oslovených ředitelů nereagovalo na nabídku 13 ředitelů, a to ani po urgencích. Devět ředitelů zareagovalo po prostudování zasláných dokumentů negativně. Obecným důvodem odmítnutí zapojit školy do pilotáže byly omezené časové a kapacitní možnosti škol v daném období. Někteří ředitelé udávali i další důvody, které lze rozdělit do dvou skupin:

- důvody vztahující se k nástrojům

V tomto případě zaznívaly pochybnosti o smysluplnosti či využitelnosti nástrojů, ať už ve smyslu potřebnosti minimálního standardu v dané podobě (v případě checklistů), nebo užitečnosti evaluačního nástroje. Zaznívalo, že minimální standard nemá opodstatnění pro školy, které zaujímají pozici lídrů konkrétních oborů vzdělání v ČR nebo v kraji, protože by je brzdil v jejich dalším rozvoji. Evaluační nástroj zase přichází pozdě pro školy, které mají svůj rozvoj založený na pravidelné autoevaluaci.

- důvody vztahující se k jednotlivým oborům vzdělání nebo školám

Stejně tak nemělo smysl ověřovat nástroje na školách, kde praktickým vyučováním procházelo minimum žáků nebo došlo k výraznému snížení počtu žáků v jednotlivých oborech, případně došlo se začátkem školního roku 2022/2023 k výrazné proměně skladby spolupracujících zaměstnavatelů (např. gastroobory v důsledku uzavírání provozoven z důvodu protiepidemických opatření v období pandemie covidu-19).

2.1 Popis pilotního ověřování

Oba „Checklisty“ i EN byly pilotně ověřovány na **17 vybraných** středních odborných školách v období tří měsíců (říjen–prosinec) roku 2022.

Pokud ředitel školy souhlasil se zapojením školy do pilotáže, obvykle pověřil zodpovědnou osobu, která reálně pilotáž na škole realizovala. Pověřená osoba prostudovala podle svých časových možností pokyny k vyplnění a na základě nich vyplnila jednotlivé nástroje s dalšími spolupracujícími subjekty (obvykle s vybranými zaměstnavateli a v některých případech i s žáky). Pověřený zástupce školy odeslal vyplněné „Checklisty“ i hodnotící archy EN k příslušným oborům vzdělání vybranému členovi projektového týmu EQAVET. Vyplněné nástroje sloužily jako podklad pro diskuzi o nástrojích během polostrukturovaných rozhovorů.

Polostrukturovaný rozhovor vedl vždy jeden zástupce týmu projektu EQAVET s pověřenými osobami, které nástroje vyplňovaly (v některých případech i za účasti ředitelů škol). Většina rozhovorů (15 ze 17 zapojených škol) probíhala online v prostředí MS Teams. Na dvou školách proběhly rozhovory osobně jako návštěva zástupce týmu projektu EQAVET na škole. Všechny rozhovory byly se souhlasem zúčastněných osob nahrávány a následně přepsány. V některých případech poskytli zástupci škol

³ Z důvodu lepší srozumitelnosti textu užíváme tvar mužského rodu i pro ženy.

členům projektového týmu EQAVET interní materiály školy, podle kterých sami monitorují kvalitu praktického vyučování.

2.2 Charakteristika škol zapojených do pilotního ověřování

Charakteristika vzorku **dle zastoupení krajů**: 2 školy z Karlovarského kraje, 2 školy z Ústeckého kraje, 4 školy ze Středočeského kraje, 2 školy z hlavního města Prahy (z toho 1 konzervatoř), 1 škola z Kraje Vysočina, 1 škola z Olomouckého kraje, 2 školy z Jihomoravského kraje a 3 školy ze Zlínského kraje. Pilotního ověřování se neúčastnily školy z těchto krajů: Jihočeský kraj, Královéhradecký kraj, Liberecký kraj, Moravskoslezský kraj, Pardubický kraj a Plzeňský kraj.

Z hlediska zřizovatele se zapojilo 16 škol zřizovaných krajem nebo Magistrátem hlavního města Prahy a 1 soukromá škola. Z hlediska zřizovatele se pilotáže neúčastnily odborné školy zřizované církví.

Do pilotního ověřování obou nástrojů se zapojily školy, které zajišťují níže uvedené obory vzdělání z těchto **skupin oborů vzdělání**: 16 Ekologie a ochrana životního prostředí; 18 Informatické obory; 21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství; 23 Strojírenství a strojírenská výroba; 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; 28 Technická chemie a chemie silikátů; 29 Potravinářství a potravinářská chemie; 31 Textilní výroba a oděvnictví; 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů; 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie; 37 Doprava a spoje; 39 Speciální a interdisciplinární obory; 41 Zemědělství a lesnictví; 43 Veterinářství a veterinární prevence; 53 Zdravotnictví; 63 Ekonomika a administrativa; 64 Podnikání v oborech, odvětví; 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus; 66 Obchod; 68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost; 69 Osobní a provozní služby; 72 Publicistika, knihovnictví a informatika; 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče; 78 Obecně odborná příprava; 82 Umění a užité umění.

Pilotního ověřování se neúčastnily školy s obory vzdělání z těchto skupin: 32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů; 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie.

Oba nástroje byly pilotovány na 15 oborech vzdělání **ukončených výučním listem** (obory vzdělání kategorie H a E) z **devíti skupin oborů** (23 Strojírenství a strojírenská výroba; 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; 28 Technická chemie a chemie silikátů; 29 Potravinářství a potravinářská chemie; 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů; 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie; 41 Zemědělství a lesnictví; 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus; 66 Obchod), konkrétně:

- 23-51-H/01 Strojní mechanik; 23-56-H/01 Obráběč kovů; 23-65-H/02 Lodník; 23-68-H/01 Mechanik opravář motorových vozidel; 23-68-H/01 Mechanik opravář motorových vozidel – řidič kamionové a osobní dopravy
- 26-51-H/01 Elektrikář; 26-51-H/02 Elektrikář silnoproud
- 28-52-H/01 Gumař-plastikář
- 29-54-H/01 Cukrář
- 33-57-E/01 Dřevařská výroba
- 36-64-H/01 Tesař
- 41-51-H/01 Zemědělec-farmář; 41-52-H/01 Zahradník
- 65-51-H/01 Kuchař-číšník
- 66-51-H/01 Prodavač

V průběhu pilotního ověřování se zástupci škol vyjadřovali ke 13 oborům vzdělání **ukončeným maturitní zkouškou** (obory vzdělání kategorie M) a oborům ukončeným **výučním listem i maturitní**

zkouškou (obory vzdělání kategorie L) **z 11 skupin oborů** (23 Strojírenství a strojírenská výroba; 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie; 39 Speciální a interdisciplinární obory; 41 Zemědělství a lesnictví; 43 Veterinářství a veterinární prevence; 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus; 69 Osobní a provozní služby; 72 Publicistika, knihovnictví a informatika; 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče; 78 Obecně odborná příprava; 82 Umění a užité umění), konkrétně:

- 23-41-M/01 Strojírenství – programování CNC strojů; 23-45-L/01 Mechanik seřizovač
- 26-41-L/01 Mechanik elektrotechnik
- 36-45-M/01 Technická zařízení budov
- 39-41-L/01 Autotronik; 39-41-L/01 Mechanik instalatérských a elektrotechnických zařízení
- 41-46-M/01 Lesnictví
- 43-41-M/01 Veterinářství
- 65-42-M/01 Hotelnictví
- 69-41-L/01 Kosmetické služby
- 75-31-M/01 Předškolní a mimoškolní pedagogika
- 78-42-M/03 Pedagogické lyceum
- 82-51-L/06 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů

2.3 Použité metody ověřování nástrojů a analýzy dat

Základním zdrojem informací (dat) byly vyplněné nástroje a polostrukturované rozhovory se zástupci škol. Celkem bylo analyzováno 31 vyplněných „Checklistů“ a 29 vyplněných hodnoticích archů EN. Ze dvou škol byly získány i další dokumenty dokreslující podmínky praktického vyučování (např. karta oboru vzdělání, soupis činností a úkonů vymezených ŠVP k získání dovedností v oboru, deník odborného výcviku, materiální a technické podmínky pro daný obor vzdělání ve škole). Pro následující analýzu byly využity příslušné školní vzdělávací programy, na které zástupci škol v průběhu rozhovoru odkazovali.

Zpětnou vazbu na oba nástroje i jejich využití v kontextu jednotlivých škol poskytli zástupci škol během 20 polostrukturovaných rozhovorů. Za školu se rozhovoru účastnili jeden až pět zástupců. Složení zástupců škol z hlediska genderu: 13× muži a 13× ženy; z hlediska pracovní pozice ve škole: ředitel školy, zástupce ředitele, zástupce ředitele pro odborný výcvik / praktické vyučování / praktickou výuku, vedoucí učitel odborného výcviku, učitel odborných předmětů. Jeden rozhovor probíhal v časovém rozmezí 60–120 minut.

Předmětem každého rozhovoru byla následující témata:

- evaluace / zajišťování kvality praktického vyučování na pracovišti zaměstnavatelů a na školním pracovišti (např. organizace praktického vyučování, způsob evaluace / zajišťování kvality praktického vyučování, zajištění podmínek praktického vyučování);
- práce s hodnoticím archem EN (např. způsob práce s nástrojem, obtíže, rizika, příležitosti, práce s konkrétními kritérii EN, náměty na úpravu);
- práce s „Checklisty“ (např. způsob práce s nástrojem, obtíže, rizika, příležitosti, práce s konkrétními kritérii „Checklistů“, náměty na úpravu);
- doporučení pro zlepšení podmínek praktického vyučování.

Data z polostrukturovaných rozhovorů byla rozdělena podle výše uvedených témat. Výroky k tématům *práce s hodnoticím archem EN* a *s „Checklisty“* byly dále kategorizovány na výhody a rizika práce

s nástroji. Další dokumenty sloužily k doplnění informací získaných z rozhovorů opět podle výše uvedených témat. Níže uvedená zjištění a závěry jsou dokládány citacemi z vyjádření respondentů (R), v nichž je z důvodu anonymity uvedeno číslo respondenta a z důvodu autenticity výpovědi je zachován mluvený projev.

3 Zjištění z pilotního ověřování „Checklistů“ – kontrolních seznamů kritérií kvality a podmínek praktického vyučování („Checklisty“)

Respondenti poskytli bohatou zpětnou vazbu k práci s „Checklisty“, diskutovali důvody i rizika jejich využití a formulovali doporučení pro jejich využívání. Z rozhovorů vyplynulo, že „Checklisty“ jsou srozumitelné, přehledné a zcela vystihují své označení.

Práce s „Checklisty“. Zástupcům škol se podle jejich slov pracovalo s „Checklisty“ dobře. Nezřídka ale vysvětlovali zástupcům zaměstnavatelů, co kterým kritériem je myšleno. Tento druh pomoci však považovali za žádoucí osvětu používaných pedagogických pojmů a přiblížení kontextu praktického vyučování ve vzdělávání. Mnozí ocenili oddělení Checklistu pro školní pracoviště a Checklistu pro pracoviště zaměstnavatelů a konstatovali, že v této podobě jde o kratší dokumenty, jejichž vyplnění nezabralo školám ani zástupcům zaměstnavatelů tolik času jako v případě evaluačního nástroje. Největší problém při vyplňování představovala část zaměřená na výsledky učení. Zástupci škol měli tendence přepisovat celé úseky ze ŠVP, protože mají pocit, že by mělo být zajištěno vše.

Zapojení žáků do hodnocení praktického vyučování. Zástupci škol uváděli, že se zpětnou vazbou žáků pracují a někteří zkusili získat zpětnou vazbu žáků i k Checklistům. Poukazyvali však na to, že žáci uvedeným pojmům nerozumí a je potřeba jim poskytnout podporu.

Rizika využívání „Checklistu – kontrolního seznamu kritérií kvality a podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů“. Zástupci škol upozorňovali na to, že pro zástupce zaměstnavatelů je vyplnění tohoto Checklistu časově náročné a zdůvodňovali to jejich časovou vytížeností a v některých případech i nechutí vyplňovat „papíry“. Byli skeptičtí i k elektronické formě jako vhodnější formě „Checklistu“, neboť v některých případech není dostatečná IT gramotnost zástupců zaměstnavatelů. Pro jiné z respondentů bylo obtížné „dobrovolně“ tímto požadavkem spolupracující zaměstnavatele zatěžovat. *„My si musíme přiznat, že ten zaměstnavatel nemá čas tady vyplňovat nějaký věci. Když bych mu to dal nebo poslal jenom mailem, tak myslím, že on se v tom ani nevyzná. Pro ty zaměstnavatele je to myslím dost složitý. ... Takže my jsme rádi, že ty děti tam jsou na těch pracovištích. My musíme být na jedné straně vděční hrozně, že nám ty instruktory poskytnou, ti za to nic nemají.“* (R3). Z uvedeného je zřejmé, že není možné od zástupců zaměstnavatelů očekávat samostatnou práci s Checklistem pro hodnocení podmínek na pracovištích zaměstnavatelů.

Důvody, proč by zástupci škol pracovali s „Checklisty“ a využili je i pro další obory vzdělání:

- nastavení etalonu pro praktické vyučování (na školním pracovišti nebo na pracovišti zaměstnavatele) napříč obory vzdělání na škole;
- zájem na kontrole nastavené spolupráce škol a zaměstnavatelů;
- zájem na získávání zpětné vazby od zástupce zaměstnavatele a od žáka;
- pro nastavení spolupráce s novým zaměstnavatelem nebo pro začínající – novou školu;
- rychlá kontrola připravenosti zaměstnavatele na nástup žáka na odbornou praxi / odborný výcvik;

- přehledně zpracovaný soubor materiálů, který může sloužit vedení školy pro zajišťování odborné praxe / odborného výcviku, nově nastupujícímu koordinátorovi spolupráce školy a firmy nebo nově nastupujícímu učiteli odborného výcviku;
- podklad pro komunikaci zpětné vazby k praktickému vyučování se zřizovatelem školy, regionální hospodářskou komorou, příležitost pro systematicky vedenou komunikaci se zástupci zaměstnavatelů;
- podkladový materiál do výroční zprávy školy;
- podněty k vytváření vnitřních směrnic škol, případně kolektivních smluv (např. ukotvení pozice instruktora ve firmě).

Doporučení k využívání „Checklistů“. Respondenti doporučovali využívat Checklist hodnocení podmínek na pracovištích zaměstnavatelů před podpisem smlouvy o spolupráci. Díky tomu si zaměstnavatelé se zájmem o spolupráci mohou uvědomit, co všechno spolupráce se školou na zajišťování praktického vyučování zahrnuje, co je potřeba zajistit nebo mít k dispozici pro žáky, co je nutné si se školou vymezit a nastavit předem (např. cíle a obsah odborné praxe, poskytnutí zaměstnance – instruktora žákům a čas pro školení instruktora). *„Jestli dělat pro každý obor samostatně Checklist? Tam si myslím, že to nevidím, protože třeba cukráři, pekaři, tam si myslím, že by stačilo jedno.“* (R22). Ani jeden z „Checklistů“ by se podle respondentů neměl používat příliš často, protože v legislativě se mění jen minimum věcí (týká se prioritně zákonné části). Zástupci škol by ale ocenili, kdyby byl nástroj k dispozici na webu NPI ČR s garancí jeho aktualizace v souladu se změnami v legislativě.

4 Zjištění z pilotního ověřování evaluačního nástroje (EN)

Zástupci škol poskytli zpětnou vazbu na EN z několika úhlů pohledu. Zaměřili pozornost na kritéria hodnocení, míru srozumitelnosti pokynů k práci s EN a využitelnost nástroje na „jejich“ škole. Kromě toho formulovali doporučení pro práci s nástrojem na dalších školách, diskutovali rizika a přidanou hodnotu, tj. přínos pro školu, pokud by s EN pracovala.

Kritéria hodnocení. Z analýzy polostrukturovaných rozhovorů vyplývá, že EN obsahuje odpovídající kritéria. Dotazovaným žádná kritéria nechyběla. Několik respondentů uvedlo, že kritérií bylo příliš, *„ke konci už člověk byl z toho unavený...“* (R2), ale na druhou stranu chápali důvody, proč je jich tolik. O tom svědčí tato výpověď: *„Tak já zase nebudu říkat, že tam je nějaká otázka zbytečná, kdybych teď vypíchl jednu otázku konkrétně, tak bychom ji rozebrali. ... Nejsou tam dvě úplně identický a prostě chápu, že to tam chcete mít jako komplexně. V rámci té komplexnosti nemám problém s žádnou tou otázkou.“* (R16)

Metodika s pokyny k vyplňování EN byla pro respondenty srozumitelná. Někteří uváděli, že jim chvíli trvalo, než pochopili logiku škály Demingova cyklu řízení kvality – PDCA (Základy, 2004). V jednom případě logiku hodnocení jednotlivých kritérií podle škály PDCA nepochopili a vyjasnili si ji až při rozhovoru. Jeden zástupce pro odborný výcvik nechápal, proč měl vyplňovat hodnoticí arch pro pracoviště zaměstnavatele a pak ještě hodnoticí arch školního pracoviště. Uvítal by proto explicitní upozornění, že se nemusí EN vyplňovat jako celek, ale jen relevantní část podle podmínek školy.

Frekvence práce s EN. Dotazovaní uváděli, že by nebylo vhodné hodnoticí archy vyplňovat každý rok. Adekvátní by pro ně byl dvouletý cyklus vyplňování. Ve více případech však navrhovali čtyřletý cyklus, který spojovali s délkou vzdělávání žáků v jednotlivých oborech. Na druhou stranu byla zmíněna i možnost vyplňovat vybranou část, konkrétně *Oblast kritérií 5. Výsledky učení* v souvislosti s uzavíráním klasifikace, tj. každý školní rok.

Z rozhovorů vyplynula i řada **doporučení pro práci s EN**. Zástupci škol doporučovali pracovat s EN **v týmu**, což nejlépe vystihuje vyjádření respondentky R17: „*A co se týká toho evaluačního nástroje, tak tam si myslím, že by to mělo být přístupný v podstatě všem těm učitelům, kteří se podílejí na té odborné výuce. Protože není to jenom o jednotlivci, jak jste řekla. Já jsem to vyplnila s nějakým svým vědomím a svědomím, jak si myslím, ale mohla by se ta evaluace vyplňovat třeba s kolegy, kteří to zase vidí jinak. A jak já vždycky říkám, 'víc hlav víc ví, víc vymyslí.'*“ I ostatní respondenti zmiňovali, že v týmu by měli být zastoupeni alespoň zástupci vedení školy a vedoucí pro odborný výcvik / praktickou přípravu. Další doporučení vyplynulo ze situace, jak moc jsou na jednotlivých školách zvyklí pracovat s nějakými systémy řízení kvality. Ti, kteří mají na škole propracovaný systém autoevaluace nebo mají zkušenosti se systémy řízení kvality (např. procesní analýza v rámci zavádění norem řady ISO 9000) či mají zavedeny vnitřní normy, směrnice, metodiky vyhodnocování kvality, bude pro ně práce s EN „snadnější“. V opačných případech doporučovali buď zaškolení, nebo nějakého průvodce, který by jim pomohl s vyhodnocováním. Na druhou stranu si byli dotazovaní vědomi, že někteří jejich kolegové či kolegyně budou mít s EN problém, i když by existovala podpora při práci s EN. „*U kolegů na školních pracovištích, tam některý kolegové to budou schopný dělat, některý nebudou, protože jsou tam už třicet let. Jsou to odborníci, co se týká odbornosti řemeslný, ale jsou ze staré školy, mistři, kteří takové věci nezvládnou.*“ (R8). Nezbytnou podmínkou pro práci s EN je podle dotazovaných nadhled: „*Když se jde po smyslu věci u toho kritéria a nejde se jako úplně do absurdity, tak je to pozitivní pro komunikaci se zaměstnavateli a pozitivní pro nás jako vedoucí odborného výcviku, pro komunikaci i ve škole. Nicméně pokud by to někdo používal úplně absurdně, tak bude vyjíždět inventurní seznamy, bude z toho úplně rozúzkostněnej a bude se z toho hroutit, co to je za byrokracií.*“ (R10)

Dotazovaní uvedli několik **rizik pro práci s EN**. Konkrétně:

- **Časová náročnost**, a to nejen pro pracovníky škol, ale i pro zástupce zaměstnavatelů: „*Že vlastně ty firmy opravdu nemají moc prostoru na to, nemají ani chuť vlastně se trápit administrativou, což se jim na jednu stranu ani nedivím, takže my jsme se snažili ten systém nastavit tak, že ze začátku ho sice máme takový – jako byrokraticky nastaven, ale potom ta evidence následná je pro ně co nejmenší a spíš to přenášíme – tu činnost na nás jako školy jako toho kontrolního orgánu z hlediska fungování, té praxe.*“ (R11)
- **Nedostatek nadhledu a porozumění pro práci s nástrojem** by mohl být dalším rizikem: „*Pokud by to člověk identifikoval úplně absurdně a hroutil se z každého kritéria, tak to bude byrokratickej nástroj, administrativně náročnej a zbytečnej.*“ (R6)
- **Porozumění hodnoticí škále**: „*... riziko v tom, že by ne úplně všichni museli pochopit tady těch pět písmenek, ty fáze kvality ... a musela jsem se vždycky zpátky vrátit k tomu, přečíst si to, co jaké písmeno znamená, ale asi by si na to člověk zvykl. To je jen o tom, že třeba já jsem se s tím setkala poprvé.*“ (R7)
- **Nepročtení manuálu – pokynů k práci s nástrojem**: „*Ten jsem asi úplně dobře nepročetla, to se přiznám... Příliš složité na to, aby se člověk dočetl ... a to je zase: začít úplně od začátku, protože pro školy je to změna. Ředitelé to musí pochopit, musí sdílet a teprve pak se může jít dál na někoho, kdo v té škole je ... a ten, na koho to ředitel deleguje, aby se s tím seznámil, a ten, kdo to bude dělat, tak aby to sdílel.*“ (R12)
- **Formalismus**: „*... to je velký riziko, protože když to někdo nebude chtít vyplňovat nebo se bude chtít udělat lepší, tak jako to tam napláca, aby měl samé céčka.*“ (C vyjadřuje úroveň hodnocení přezkoumávání). (R14)

Přínosy práce s EN pro školu.

- Uvědomění si souvislostí týkajících se podmínek praktického vyučování, zmapování a zhodnocení současného stavu, ze kterého vyplynou silné stránky školy v této oblasti, identifikování oblastí a námětů ke zlepšení.

Konkrétně jedna z respondentek uvedla: (EN) „*mohl kompletně zrevidovat a zhodnotit veškeré parametry praktické výuky, co u nás probíhá. Nástroj, který je de facto jako manuál všech kritérií, která by se měla plnit. A popořadě, přehledně, v takové formě, že to vidím najednou. Jako hodnocení kompletní kvality a veškerý kritéria, co mají být při praktický výuce.*“ (R9). Jeden z ředitelů školy říkal: „*Je nějaká koncepce školy a ta byla nějaká ... před těmi čtyřmi lety. Něco se nám podařilo a to, co se nám podařilo, tak to já vidím v tom hodnotícím dotazníku. ... Mám tam eNko, to znamená neřešeno, nebo maximálně nějaké plánování, to je taková ta začáteční úvaha. Tak to si vezmeme, a to budou naše priority. Pojdme si nastavit plán na to, že z těch takzvaně eNkových položek si vytvořím plán.*“ (R19). Další z respondentů ocenil: „*Mně se to líbilo, že jsem se vlastně zamyslel, jak my to tady máme – ten obor – nastavené oproti těm ostatním. V tomhle to bylo výborné. Nikdy bych se na ten obor takto neptal, nikdy bych sám sebe nebral z těch otázek, ale jak tam byly kompletně, ... zajímavý pohled na ten obor, nějaký sebeuvědomění mě zajímalo.*“ (R7)

- Podpora při komunikaci se zaměstnavateli o podmínkách praktického vyučování „*Aby si právě i ten budoucí zaměstnavatel, který teda volá, že by si rád žáky vzal, aby si uvědomil, že to není o tom, že si tady vezme žáka a postaví ho k myšce, ale že to je o jeho povinnostech, co on musí zajistit a že vlastně taky supluje tu výuku. Takže aby si uvědomil, co to všechno obnáší. A co se od odborného školství čeká.*“ (R1). Je to (myšleno EN) dobré, abychom si „*s těmi zaměstnavateli upřesnili to, že se musíme více věnovat školnímu vzdělávacímu programu z jejich úhlu pohledu.*“ (R20)

- Podklad pro ČŠI „*... kdyby přišla ČŠI, tak určitě jako tento dokument, pokud bych předložila, tak už nemusím odpovídat na žádné otázky, protože je to opravdu vyčerpávající.*“ (R13)

Podklad pro zřizovatele „*... zřizovatel se podílí na vytváření podmínek nejenom pro teoretické vyučování, ale i pro odborný výcvik. A často zřizovatel tu představu zajišťování toho odborného výcviku nemá. Nemyslím to z pozice kontroly, jako odbor kontrolně-právní a podobně, ale teď to třeba myslím i jako součást evaluace. Pokud zřizovatel s řediteli v rámci ať už šestiletého, čtyřletého období provádí nějakou evaluaci jeho činností, tak vlastně toto by mohla být jedna z těch oblastí, kterou by si ten ředitel mohl připravit pro pohovor se zřizovatelem.*“ (R18)

- Pro nové kolegy nebo ty, kteří přebírají agendu praktického vyučování na škole „*... pro mě je to sumář. Třeba kdyby byl nějaký nový zástupce pro praktické vyučování, který bude dělat smlouvy, tak vidí, co všechno to obnáší.*“ (R10)

Závěr

Pilotní ověřování evaluačních nástrojů ukázalo, že některé střední odborné školy vítají podporu při zajišťování kvality praktického vyučování. Současně se potvrdilo, že jednotlivé nástroje se liší, ale ani jeden z nich nedefinuje standard kvality podmínek, za kterých by mělo/může praktické vyučování probíhat.

„Checklisty“ mají potenciál zachytit aktuální stav v souladu s platnou legislativou a evaluační nástroj umožňuje školám průběžnou či periodickou evaluaci podmínek praktického vyučování v souladu s cyklem kvality EQAVET. Každý z nástrojů je tedy využitelný k jiným účelům a v jiné fázi rozvoje školy, ale ani jeden z nástrojů není vhodný pro konzervatoře. „*Život těch konzervatoří toto vlastně*

nerespektuje, ... umělecká praxe na konzervatoři je výsledkem toho vzdělávání, není tím vyučováním.“
(R26)

Na druhou stranu již samotné vyplňování jednotlivých nástrojů bylo pro mnohé z respondentů příležitostí uvědomit si přednosti a limity nastavení praktického vyučování ve škole a v případě reálných pracovišť i s přesahem do spolupráce školy se zaměstnavateli. Největším úskalím a potenciální bariérou využívání obou nástrojů je nastavení evaluace pedagogického procesu ve škole, tj. záleží na tom, jak a na základě jakých dat se ve školách hledají, realizují a vyhodnocují účinná opatření pro zkvalitňování pedagogického procesu.

Na základě zpětné vazby z pilotních škol a s nimi spolupracujících zaměstnavatelů byly v dílčích aspektech upraveny formulace několika kritérií kvality u obou nástrojů. Do budoucna by bylo žádoucí zaměřit se na formální a grafickou podobu nástrojů tak, aby nástroje byly v elektronické ale uživatelsky přívětivé podobě. Současně je na zvážení, jestli upravit alespoň jeden z nástrojů do podoby autoevaluačního nástroje v elektronické podobě.

S ohledem na závěry pilotního ověření je zřejmé, že míra využití jednotlivých nástrojů bude různá. Na jedné škole by si vybrali hodnotící archy, „protože tam už je hodnocení a návrhy a pracuje se s tím do budoucna a není to jenom odfajfkovat nějaký kritéria do šuplíku“ (R5). Jinde budou preferovat „Checklisty“, protože jsou jednodušší na vyplnění nebo usnadní navázání nové spolupráce se zaměstnavatelem. Oba nástroje jsou ve verzi po pilotním ověření volně dostupné na webových stránkách projektu EQAVET (<https://vzdelavaniaprace.cz/eqavet/nastroje-pro-hodnoceni-podminek-praktickeho-vyucovani>) a záleží na jednotlivých školách, který z nich si vyberou.

Literatura

- ČŠI (2022). *Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání na školní rok 2022/2023*. <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Kriteriia-hodnoceni/Kriteriia-hodnoceni-podminek,-prubehu-a-vysledku-vz>
- NPI ČR (2021). *Standard kvality a podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů (s využitím principů EQAVET)*. Interní materiál.
- NPI ČR (2022a). „Checklist“ – kontrolní seznam kritérií kvality a podmínek praktického vyučování na školních pracovištích (s využitím principů EQAVET). Interní materiál.
- NPI ČR (2022b). „Checklist“ – kontrolní seznam kritérií kvality a podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů (s využitím principů EQAVET). Interní materiál.
- NPI ČR (2022c). *Evaluační nástroj pro hodnocení podmínek praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů a školních pracovištích*. Interní materiál.
- *Základy společného rámce zajišťování kvality (CQAF) odborného vzdělávání a přípravy v Evropě*. (2004). Národní ústav odborného vzdělávání. http://www.nuov.cz/uploads/Publikace/Zajistovani_kvality_OV/model_CQAF.pdf
- Zatloukal et al. (2022). *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2021/2022. Výroční zpráva České školní inspekce*. Praha: ČŠI.